

УДК 811.111.'373.612.2:070

[https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2\(47\).245951](https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245951)

ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕПІСТЕМІЧНОЇ Я-ПОЗИЦІЇ В ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Шубко В.В.

аспірант, Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню теоретичних передумов дослідження епістемічної Я-позиції в англомовному діалогічному дискурсі. Оскільки спілкування є однією з основних ознак соціальної організації людей, дослідження епістемічної Я-позиції саме у діалогічному дискурсі є актуальним завданням сучасної соціолінгвістики. Епістемічна Я-позиція відображає знання суб'єкта про світ, його світогляд, точки зору та його переконання. Вона стосується знання мовця про предмет мовлення, ступеня впевненості у висловлюванні. Корпусно-орієнтовані дослідження дискурсу виконуються у трьох напрямках, а саме: текстовому (вивчення вибору мовних одиниць, значень та моделей у текстах); критичному (поєднання критичного дискурс-аналізу та системної функціональної лінгвістики); контекстуальному (врахування ситуаційних факторів спілкування, залучення теорії мовленнєвих актів та прагматики). Зважаючи на експланаторну негнучкість існуючих електронних корпусів англійської мови, тобто неможливість повного аналізу представлених контекстів, було створено власний корпус текстів для якнайповнішого вивчення епістемічної позиції Я-суб'єкта в англомовному діалогічному дискурсі. Нами було виокремлено та оформлено у корпус контексти вживання епістемічних дієслів (наприклад, know, think, seem, believe, understand, suppose, guess, expect, hope). Виокремлені контексти вживання епістемічних дієслів у художньому діалогічному дискурсі буде проаналізовано в семантичному та прагматичному аспектах, а саме – розглянуто значення досліджуваних епістемічних маркерів, наприклад, достовірність, віра, впевненість тощо, а також досліджено прагматичне навантаження епістемічних маркерів для реалізації стратегій і тактик вираження Я-позиції. Перспективою цього дослідження є детальний аналіз семантичних та прагматичних особливостей епістемічних маркерів у художньому дискурсі.

Ключові слова: діалогічний дискурс, епістемічна позиція, епістемічні маркери, корпусний аналіз.

THEORETICAL PREMISES FOR THE STUDY OF EPISTEMIC I-POSITION IN DIALOGICAL DISCOURSE

Shubko V.V.

post-graduate student, Taras Shevchenko national university of Kyiv

The given article is devoted to highlighting theoretical premises for the study of epistemic I-position in English dialogical discourse. Since communication is one of the main features of people's social organization, the study of epistemic self-position in dialogical discourse is a relevant task of modern sociolinguistics. The epistemic self-position reflects the subject's knowledge of the world, his worldview, his points of view and his beliefs. It refers to the speaker's knowledge of the subject of speech, the degree of confidence in expression. Modern corpus-oriented studies of discourse are performed in three directions, namely, textual (study of the choice of language units, meanings and models in texts); critical (combination of critical discourse analysis and system functional linguistics); contextual (taking into account situational factors of communication, involvement of the theory of speech acts and pragmatics). Due to the explanatory inflexibility of the existing electronic corpora of the English language, that is the impossibility of a complete analysis of the presented contexts, our own corpus of texts was created to study the epistemic position of a subject in English

dialogic discourse. We have singled out and framed the contexts of the use of epistemic verbs (such as, know, think, seem, believe, understand, suppose, guess, expect, hope). The selected contexts of the use of epistemic verbs in artistic dialogic discourse will be analyzed in semantic and pragmatic aspects, namely - the meaning of the studied epistemic markers, such as reliability, faith, confidence, etc., and their pragmatic usage to express strategies and tactics of I-concept. The perspective of this study is a detailed analysis of the semantic and pragmatic features of epistemic markers in artistic discourse.

Key words: *dialogical discourse, epistemic position, epistemic markers, corpus analysis.*

Вступ. Мова формується відносинами між мовцем / письменником і аудиторією, об'єктом обговорення та самою розмовою. У свою чергу мова використовується для зміни цих відносин у ході комунікативної взаємодії (Kiesling 2018). Епістемічність розглядається як лінгвістична категорія, що поєднує мовні засоби, за допомогою яких мовець може висловити свої знання про світ. До епістемічності також відносять мовні засоби, за допомогою яких мовець позначає або саме джерело, або передає інформацію про нього (Sholikhah 2019).

Лінгвістична епістемологія у цілому досліджує лінгвістичну репрезентацію знання в межах наступної тріади: епістемічний світ, що акумулює систему знань мовця та утворює його власну картину світу; епістемічний стан, що є результатом осмислення фрагмента епістемічного світу в плані його відповідності реальному та належному; епістемічний модус, що характеризує актуалізацію в момент мовлення окремих фрагментів епістемічного світу індивідуума (Калинин 2017; Меньшикова 2017). На актуалізацію епістемічного стану впливають соціальні категорії (клас, гендер, вік, заняття, професія) та ситуаційні фактори. Епістемічний модус тісно пов'язаний із контекстом комунікативної ситуації, який може бути використано як інклюзивно, так і ексклюзивно, тобто "контекст" може бути репрезентацією усього комунікативного епізоду (тексту та розмови) або лише релевантного соціального аспекту комунікативного епізоду (Dijk 2008, с. 115-117). Оскільки спілкування є однією з основних ознак соціальної організації людей, дослідження епістемічної Я-позиції саме у діалогічному дискурсі є актуальним завданням сучасної соціолінгвістики (Kiesling 2016).

Мета даної статті полягає у висвітленні теоретичних передумов дослідження епістемічної Я-позиції в англomовному діалогічному дискурсі та окресленні алгоритму аналізу епістемічних маркерів.

Результати і обговорення. Я-позицію можна визначити як вираження чиеїсь особистої точки зору щодо запропонованої інформації. Можна зробити висновок, що це відноситься до позиції, яку люди займають по відношенню до себе, до того, що говорять, а також до інших людей або предметів. Характерною рисою дефініцій я-позиції є те, що всі вони зосереджені на виразі окремого мовця чи письменника, а не на інтерактивних стосунках (Sholikhah 2019). Отже, епістемічна Я-позиція відображає знання суб'єкта про світ, світогляд, точки зору та його переконання, стосується знання мовця про предмет мовлення, ступеня впевненості у висловлюванні.

Протягом перших років ХХІ століття у лінгвістиці та суміжних дисциплінах відбувся новий етап у дослідженні проблеми ролі суб'єкта в дискурсивній діяльності (Gray, Viber 2012). Ця роль визначається у термінах поняття «позиція суб'єкта» з англійського *stance*, яке виражає поняття, що показують ставлення суб'єкта до співрозмовників або поняття, які висловлюють позицію суб'єкта до предмета повідомлення. Крім цього, на позначення процесу, під час якого суб'єкт займає свою позицію (позиціонування – *stancetaking*), використовували такі терміни, як суб'єктивність (*subjectivity*), позиціонування (*positioning*) та самопозиціонування (*self-positioning*). Поняття «позиції суб'єкта дискурсивної взаємодії» (*stance*) поєднує у собі всі названі вище терміни та є відносно новим для лінгвістики, як «епістемічний і емоційний коментар стосовно пропозиційної інформації» (Viber 2006: 108).

Учасникам діалогічного дискурсу потрібна позиція, щоб сформулювати свої думки, почуття чи ставлення до чогось чи когось. Епістемічна Я-позиція стає важливим поняттям у лінгвістиці, яка дозволяє дізнатися значення, що вкладається мовцем у репліку, і те, як мовці звертаються до своєї аудиторії, тобто це стосується позиції, яку люди займають по відношенню до себе, до того, що говорять, та до інших людей або предметів (Sholikhah 2019). Таким чином, Я-позиція відноситься до лексичного та граматичного вираження ставлень, почуттів, суджень або зобов'язань щодо пропорційного змісту повідомлення

Значну увагу до вивчення поняття суб'єктивної позиції в мовознавчих працях можна пояснити тим, що вона потенційно об'єднує різні рівні й ресурси лінгвістичного аналізу – від лексико-семантичного та граматичного до соціолінгвістичного й лінгвокультурологічного (Gray, Viber 2012).

Я-позиція позначається через певні мовні форми, а також через інші ресурси для створення певного значення та його забарвлення. У будь-якому висловлюванні Я-позиції є три основні компоненти: *особа*, яка висловлює позицію, або особа, яка займає позицію; *тема*, що обговорюється, або об'єкт позиції, до якого ця позиція відноситься; і *використані ресурси*, які мають справу з вибором конкретних слів і стилем, за допомогою якого виражається позиція (Barton and Lee, 2013: 87).

Сфера епістемічності як підкатегорія модальності, утворює відносно узгоджений семантичний домен і включає лінгвістичні форми, які показують відданість мовців статусу інформації, яку вони надають, найчастіше, свою оцінку її надійності. Висловлення епістемічної позиції дуже поширене в повсякденній розмовній взаємодії; фактично мовці виявляють більшу стурбованість щодо позначення своєї епістемічної позиції, ніж маркування ставлення чи оцінки, або висловлювання особистих почуттів та емоцій (Kärkkäinen 2003: 1).

У сучасному мовознавстві все частіше виникають дискусії стосовно того, який саме мовний матеріал може засвідчити достовірність отриманих даних в результаті лінгвістичного аналізу, тобто слугувати основою так званої «доказової лінгвістики» (Алпатов 2015; Беляєва 2016). Одним із методів останньої є корпусний аналіз, який спрямований на вивчення певних закономірностей та особливостей мови й мовлення на підставі обробки

комп'ютерного корпусу текстів. Корпусний аналіз часто протиставляється інтроспекції, як найбільш суб'єктивному методу. Водночас істотним недоліком корпусного аналізу є певне спрощення обробки мовного матеріалу, експланаторна негнучкість, тому оптимальним є його поєднання з іншими методиками (O'Keefe, Walsh 2012).

На сьогодні можна виокремити два підходи до статусу корпусної лінгвістики. Так, Дж. Аартс розглядає корпусну лінгвістику як методологію перевірки існуючих описів мовних явищ, за допомогою якої можна вносити зміни в опис там, де дані корпусу не підходять (Aarts 2002). У той час як деякі лінгвісти (див., наприклад, McEnery et al. 2006) сприймають корпусне мовознавство як новий філософський підхід до мовного дослідження взагалі; вони не вважають, що вона має статус лише окремої теорії. Незважаючи на різні трактування, корпусна лінгвістика, як правило, розглядається як методологія, а сам термін використовується як парасольковий для цілого ряду досліджень із використанням різноманітних корпусів текстів (Flowerdew 2012: 174).

Корпусно-орієнтовані дослідження дискурсу виконуються у трьох напрямках:

- Текстовому (вивчення вибору мовних одиниць, значень та моделей у текстах);
- Критичному (поєднання критичного дискурс-аналізу та системної функціональної лінгвістики);
- Контекстуальному (врахування ситуаційних факторів спілкування, залучення теорії мовленнєвих актів та прагматики) (Flowerdew 2012: 175).

На наш погляд, саме в межах останнього – контекстуального – підходу варто досліджувати епістемічну позицію суб'єкта в англomовному діалогічному дискурсі.

Звернімося до основних характеристик діалогічного мовлення у художньому творі. Головними функціями діалогу є інформативна та характерологічна. У процесі розмови персонажі дізнаються певну інформацію, а їхнє мовлення характеризує їх з точки зору соціально-культурного та психологічного аспектів (Кухаренко 2002).

Деякі дослідники ділять позицію на три категорії: епістемічні, емотивні та стилістичні позиції. Епістемічна позиція стосується впевненості та невизначеності фактичної основи тверджень. Вона сигналізує про знання та віру мовця до її висловлювання. Друга позиція – емотивна, яка відноситься до особистих естетичних уподобань, морального судження або емоційної реакції. Іншими словами, це позиція ставлення, яка використовується для передачі почуттів мовця. Деякі маркери позиції передають емоційну реакцію, а не естетичну перевагу чи моральну норму. Використовуючи цю позицію, люди вважають за краще говорити про свої почуття, а не про те, що добре і неправильно. Позицію ставлення можна виразити шляхом естетичної оцінки, морального судження та емоційного впливу. Третій тип – стилістична позиція – стосується способу вираження певної ідеї (Sholikhah 2019)..

Спостереження над емпіричним матеріалом дозволяє зробити висновок, що ядро категорії епістемічної модальності в англійській мові представлено модальними словами, дієсловами та прислівниками.

Висновки. Дослідження епістемічної Я-позиції у діалогічному дискурсі є актуальним завданням сучасної соціолінгвістики. Зважаючи на вищезазначену експланаторну негнучкість існуючих електронних корпусів англійської мови, тобто неможливість повного аналізу представлених контекстів, ми створили власний корпус текстів для якнайповнішого вивчення епістемічної позиції Я-суб'єкта в англійському діалогічному дискурсі. Виокремлені контексти вживання епістемічних дієслів у художньому діалогічному дискурсі буде проаналізовано в семантичному та прагматичному аспектах, а саме – розглянуто значення досліджуваних епістемічних маркерів, наприклад, достовірність, віра, впевненість тощо, а також досліджено прагматичне навантаження епістемічних маркерів для реалізації стратегій і тактик вираження Я-позиції.

Список літератури

- Алпатов В.М. Что и как изучает языкознание? *Вопросы языкознания*. 2015. № 1. С. 7–21.
- Беляева Л.Н., Чернявская В.Е. Доказательная лингвистика: метод в когнитивной парадигме. *Вопросы когнитивной лингвистики*. 2016. № 3. С. 77-84.
- Калинин С.С. Об идеале целостного знания в лингвистической эпистемиологии. 2017. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/60021/1/lo_15.pdf (дата звернення 12.10.2021)
- Кухаренко В.А. *Интерпретация текста*. Одесса: Латстар, 2002. 292 с.
- Меньшикова А.А. Эпистемологические факторы онтологии науки. *Гуманитарные научные исследования*. 2017. № 9. URL: <https://human.snauka.ru/2017/09/24434> (дата звернення 12.10.2021)
- Aarts J. Review of Corpus Linguistics at Work. *International Journal of Corpus Linguistics*. 2002. 7 (1). P. 118–123.
- Barton D., Lee C. (2013) *Language Online: Investigating Digital Text and Practices*. New York: Routledge.
- Biber D. Stance in spoken and written university registers. *Journal of English for Academic Purposes*. 2006. № 5. 97–116.
- Dijk T.A. *Discourse and Context: a Socio-Cognitive Approach*. Cambridge University Press. 2008. 280 p.
- Flowerdew L. Corpus-based discourse analysis. *The Routledge handbook of discourse analysis*. London: Routledge, 2012. P. 174-187.
- Gray B., Biber D. Current Conceptions of Stance. In: Hyland K., Guinda C.S. (eds) *Stance and Voice in Written Academic Genres*. Palgrave Macmillan, London. 2012. URL: https://doi.org/10.1057/9781137030825_2 (дата звернення 12.10.2021)
- Kärkkäinen E. Epistemic Stance in English Conversation: A description of its interactional functions, with a focus on I think. John Benjamins Publishing Co. 2003. 207 p.
- Kiesling S. Stance: Theory and Practice in Sociolinguistics. 2016. URL: https://www.academia.edu/13000752/Stance_and_Stancetaking_Theory_and_Practice_in_Sociolinguistics
- Kiesling S. Interactional Stancetaking in Online Forums. *Computational Linguistics* 2018; 44 (4): 683–718. doi: https://doi.org/10.1162/coli_a_00334
- McEnery T., Xiao R., Tono Y. *Corpus-Based Language Studies*. London: Routledge, 2006. 265 p.
- O’Keeffe A., Walsh S. Applying corpus linguistics and conversation analysis in the investigation of small group teaching in higher education. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*. 2012. 8(1). P. 159–181.

Sholikhah I. M. Linguistic Study of Stance-Taking in Online Media. KnE Social Sciences, Vol. 3, no. 10, Mar. 2019, pp. 55–61, doi:10.18502/kss.v3i10.3887.

References

- Alpatov, V.M. (2015). Chto i kak izuchaet jazykoznanie? *Voprosy jazykoznanija*. № 1, 7–21.
- Beljaeva, L.N., Chernjavskaia, V.E. (2016). Dokazatel'naja lingvistika: metod v kognitivnoj paradigme. *Voprosy kognitivnoj lingvistiki*. № 3, 77-84.
- Kalininm, S.S. (2017). *Ob ideale celostnogo znaniia v lingvisticheskoj jepistemologii*. URL: https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/60021/1/lo_15.pdf
- Kuharenko, V.A. (2002). *Interpretacija teksta*. Odessa: Latstar.
- Men'shikova, A.A. (2017). Jepistemologicheskie faktory ontologii nauki. *Gumanitarnye nauchnye issledovaniia*. № 9. URL: <https://human.snauka.ru/2017/09/24434>
- Aarts, J. (2002). Review of Corpus Linguistics at Work. *International Journal of Corpus Linguistics*. 7 (1), 118–123.
- Barton, D, Lee, C. (2013) *Language Online: Investigating Digital Text and Practices*. New York: Routledge.
- Biber, D. (2006) 'Stance in spoken and written university registers. *Journal of English for Academic Purposes*, 5, 97–116.
- Dijk, T.A. (2008). *Discourse and Context: a Socio-Cognitive Approach*. Cambridge University Press.
- Flowerdew, L. (2012). Corpus-based discourse analysis. *The Routledge handbook of discourse analysis*. London: Routledge, 174-187.
- Gray B., Biber D. (2012) Current Conceptions of Stance. In: Hyland K., Guinda C.S. (eds) *Stance and Voice in Written Academic Genres*. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137030825_2
- Kärkkäinen, E. (2003). Epistemic Stance in English Conversation: A description of its interactional functions, with a focus on I think. John Benjamins Publishing Co.
- Kiesling, S. (2016). Stance: Theory and Practice in Sociolinguistics. URL: [https://www.academia.edu/13000752/Stance and Stancetaking Theory and Practice in Sociolinguistics](https://www.academia.edu/13000752/Stance_and_Stancetaking_Theory_and_Practice_in_Sociolinguistics)
- Kiesling, S. Stancetaking in Online Forums. *Computational Linguistics* 2018; 44 (4): 683–718. doi: https://doi.org/10.1162/coli_a_00334
- McEnery, T., Xiao R., Tono, Y. (2006). *Corpus-Based Language Studies*. London: Routledge.
- O'Keeffe, A., Walsh, S. (2012). Applying corpus linguistics and conversation analysis in the investigation of small group teaching in higher education. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, 8(1): 159–181.
- Sholikhah, I. M. (2019). Linguistic Study of Stance-Taking in Online Media. KnE Social Sciences, 3(10), 55–61. <https://doi.org/10.18502/kss.v3i10.3887>

Стаття надійшла до редакції 1.12.2021 р.